 <https://doi.org/10.30563/turklad.1145472>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 19.07.2022
Kabul Tarihi / Accepted date	: 08.12.2022
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2022

Atıf / Citation

Ulutürk, O. A. (2022). Kırgız Yazar Kazat Akmatov ve Munabiya Adlı Uzun Öyküsü. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 6. Cilt, 2. Sayı, 525-538.

KIRGIZ YAZAR KAZAT AKMATOV VE MUNABIYA ADLI UZUN ÖYKÜSÜ
Kyrgyz author Kazat Akmatov and his story named Munabiya
ORHAN AYAZ ULUTÜRK¹

Öz

Kazat Akmatov, yazar, senarist, editör ve milletvekili kimlikleriyle hem Kırgız edebiyatının hem de siyasetinin önemli isimlerinden birisi olmuştur. 23 Aralık 1941 tarihinde doğan Akmatov, edebî çalışmalarına 1974 yılında başlayarak 2013 yılına kadar devam etmiştir. Akmatov, yazmış olduğu eserlerin konuları itibarıyla çok ses getiren, kalıpların dışına çıkan bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Kazat Akmatov'un hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verildikten sonra, yazarın 1982 yılında okuyucuların beğenisine sunmuş olduğu, konusu bakımından son derece kalıp dışı ancak gerek olay örgüsü gerekse betimlemelerle Kırgız Türklerinin günlük yaşamlarından kesitler sunan “Munabiya” adlı uzun öyküsü “şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman, mekân, konu ve temalar” bağlamında tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırgız edebiyatı, Kazat Akmatov, Munabiya.

Abstract

As an author, a scriptwriter, an editor and a deputy, Kazat Akmatov has been one of the most leading name both for politics and for Kyrgyz literature. He was born on 23 December 1941. Akmatov started his literary work in 1974 and continued until 2013. Akmatov is regarded as an extraordinary writer who makes a lot of impressions in terms of the subjects of his works. In this study, the life of Kazat Akmatov and his literary personality have been stated. Then, the “Munabiya” that the author offered to his readers in 1982, in terms of extraordinarily outstanding content, but with the plot and the descriptions involving Kyrgyz Turks' daily life sections, will be examined in the context of characters, plot, time, setting, topic and themes.

Keywords: The literature of Kyrgyz, Kazat Akmatov, Munabiya

¹ Mersin Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Mersin/Türkiye
El-mek: orhanayazuluturk@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0620-2765>

1. Giriş

Yazar, şair ve çevirmen Kaçkınbay Artıkbayev, Modern Kırgız edebiyatını 1. XX. Yüzyılın Başındaki Kırgız Edebiyatı (1900-1917) 2. Sosyalizme Geçiş Sürecinde Kırgız Edebiyatının Ortaya Çıkışı ve Şekillenmesi (1917-1940) 3. İkinci Dünya Savaşı ve Ondan Sonraki Dönemdeki Kırgız Edebiyatı (1941-1960) 4. 60'lı-80'li Yıllardaki Kırgız Edebiyatı (1961-1984) 5. Yeniden Yapılandırma ve Kapitalizme Geçiş Dönemindeki Kırgız Edebiyatı (XX. Yüzyılın Sonlarındaki Dönem) olarak beş döneme ayırır. 1920'li yıllarda temeli atılan ve zamanla gelişmeye başlayan modern Kırgız edebiyatı, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda daha da güçlenerek gelişimini sürdürmüştür. Bu yıllarda şekillenmeye başlamış, yazılı edebiyatta görülen edebî türlerin hepsi benimsenmiş ve bu türlere uygun eserler kaleme alınmıştır. Düzyazı ve tiyatro alanında daha önce görülmemiş gelişmeler yaşanmış, genellikle sosyal konular ele alınmıştır. Öykü, uzun öykü ve roman türünde eserler bir bir yayımlanmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra şiirlerin neredeyse tamamı siyasî baskı altında kaleme alınmıştır. 1940'lı yıllar, yazarlar için yeni pencereler açmış, kahramanlık ve vatanperverlik gibi temalar işlenmeye başlamıştır. 1950'li yıllara kadar devam eden “siyasî propaganda temaları” belli bir ölçüde azalmış, insan hayatının önemli meselelerini ele alan eserler yazılmaya başlanmıştır. 1960'lı-1980'li yıllarda, edebî konular bilimsel yöntemlerle araştırılmış, edebiyatta karşılaşılan problemler tartışılmış, toplantılar düzenlenerek fikir alışverişinde bulunulmuş, bütün bunlar da içerik ve biçim açısından edebî eserlerin kalitesini arttırmıştır. Yine başarılı bulunan pek çok eserin yazarlarına ödüller verilmiş, sanatçılar teşvik edilmiştir. Çevirinin önemi üzerinde durulmuş, başta Rus edebiyatı olmak üzere yabancı dillerden çeviriler yapılmıştır. Kırgız yazarlarının eserleri de bu dönemde yabancı dillere çevrilmiş, dünyaca tanınır hâle gelmiştir. Bu dönemde şiirde sosyalist içerik korunmakla birlikte konular çeşitlenmiş, derinlik ve duygusal etki artmıştır. Sorunların anlatımında uzun öykü türü önemli rol oynamış, gençlerin hayattaki yerlerini bulma sorunu, hayat gerçeklerini gösterme, gençlere yol gösterme, yine kadının toplum içindeki yeri, devrim sonrasında statüsünün yükselmesi, devrim öncesinde ve sonrasındaki kadının karşılaştırılması, kadının yaşadığı sıkıntılar ve adaletsizlikler gibi sosyal meseleler anlatılmıştır. Açıklık ve yeniden yapılanma hamlesiyle birlikte bir dizi reform gerçekleştirilmiş, bu vesileyle 1985 yılından itibaren baskılar kalkmış, fikirler hür bir şekilde ifade edilmeye başlanmış, ancak diğer yandan ekonominin giderek kötüleşmesi sebebiyle Kırgız edebiyatı duraklama noktasına gelmiştir. Bu dönemde yoksulluğun yol açtığı rüşvet, hırsızlık, alkolizm, cinsellik ve bunun getirdiği bulaşıcı hastalıklar, yeni doğmuş çocukların sokağa atılması, cinayetler vb. pek çok toplumsal problem ve ahlakî çöküntü yaşanmaya başlamıştır. Elbette şairler, yazarlar bu duruma sessiz kalmamışlar, eserlerinde bu sorunları dile getirmişlerdir. Bu çalışmada, yaşananların birçoğuna tanıklık etmiş ve bu yaşananları eserlerine yansıtmış, Kırgız edebiyatının önemli şahsiyetlerinden Kazat Akmatov'un hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verilecek, sonrasında ise yazarın “Munabiya” adlı uzun öyküsü şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman, mekân, konu ve temalar bağlamında değerlendirilecektir.

2. Kazat AKMATOV

2.1. Hayatı

Kazat Akmatov, 1941 yılında Isık Göl Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Demir köyünde doğmuştur (URL-1). Birçok kaynakta doğum yeri Bosteri köyü olarak verilse de bu bilgi doğru değildir. Aksine, Bosteri köyünde doğmamış, orada sadece büyümüştür. “*Sputnik Kırgızistan*”² tarafından 13.06.2021 tarihinde gerçekleştirilen röportajda Akmatov'un oğlu Azim Akmatov, bu yanlış düzeltmektedir.

Röportaj'a göre; henüz 25 yaşındayken eşini kaybeden Akmatov'un annesi, çocuklarını fakirlikten dolayı evlatlık olarak vermiştir. Damir adındaki büyük oğlunu yanına almış, iki kızını köyde yaşayan akrabalarına ve Kazat'ı da Bosteri köyünde yaşayan en küçük kız kardeşi

² Sputnik, 10 Kasım 2014'te Rusya Hükümeti'nin sahip olduğu Rossiya Segodnya tarafından kurulan Moskova merkezli uluslararası medya kuruluşu. Sputnik Kırgızistan ise Kırgızistan'dan sorumlu medya kuruluşudur.

Burulkan'a emanet etmiştir. Akmatov, 16 yaşına gelinceye kadar evlatlık olduğu gerçeğini öğrenmemiş, kimse bundan bahsetmemiştir (URL-1).

Yine, Kazat ve Akmat adlarının konmasıyla alakalı bilgilere de bu röportajda rastlamak mümkündür. Röportajda verilen bilgilere göre; Akmatov'un babası Tursunalı Cangaziyev, 1941 yılında savaşa gitmek üzere hazırlanırken, eşine "Ben savaştan sağ dönemeyecek gibiyim. Savaşa giden erkeklerin çoğunun ailesine kara haber geliyor. Eğer geri dönemeysem ve çocuğumuz erkek olursa Kazat adını ver" diye vasiyet bırakmıştır. Eşini savaşta kaybeden kadın, doğan erkek evladına Kazat adını vererek, bu vasiyeti yerine getirmiştir (URL-1).

Aynı şekilde Burulkan'ın eşi Akmat savaşa gitmek üzere hazırlanırken, eşine "Burulkan, bizim iki kızımız var. Erkek evladımız olmadı. Akrabalarına sor soruştur, evlatlık almak üzere onlardan bir erkek çocuk al ve onu büyüt. Ona benim adımı ver, adım yaşasın" demiştir. Tıpkı Tursunalı Cangaziyev gibi savaştan dönemeyen Akmat'ın adı bu çocuğa verilmiştir. Böylece Kazat'a Akmat adı da eklenmiş ve ortaya Kazat Akmatov adı çıkmıştır (URL-1).

Henüz küçük yaşta şoför olmak isteyen Akmatov, arkadaşlarıyla birlikte Ananevo³'da bulunan kursa kayıt olmuştur. Kursu gelip giderken, doğmuş olduğu Demir köyünde öz annesi ve abisiyle tanışmış ve bu vesileyle gerçeği öğrenmiştir (URL-1).

1958 yılına kadar ilkokul ve ortaokulu tamamlayan Akmatov, üniversite okumak için o zamanki Frunze'ye, bugünkü Bişkek'e gelmiş ve akraba yardımıyla Politeknik Enstitüsü⁴'ne kaydını yaptırmıştır. Enstitüde Rus çocuklara güneşli odalar ve yeni yataklar, Kırgızlara ise penceresiz odalar ve eskimiş yataklar verildiğini görünce isyan etmiş ve milliyetçilik yaptığı gerekçesiyle enstitüden atılmıştır (URL-1).

Enstitüden atılan Akmatov, köyüne dönerek bir yıl kadar at çiftliğinde şoförlük yapmıştır. Bir süre sonra mandıracıların ve çiftçilerin çalışma hayatını yansıtan makaleler yayımlamaya başlamıştır. Makaleleri gören gazete sorumlusu, Akmatov'u gazeteciliğe teşvik etmiştir. Böylece Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Gazetecilik bölümüne girmiştir ve 1967 yılında orta derece başarılı bir öğrenci olarak eğitimini tamamlamıştır (URL-1).

1964 yılından itibaren Isık Göl'deki İlçe Komsomol Komitesinde eğitimci, bölüm başkanı, birinci sekreterlik görevlerinde bulunmuştur. 1965-67 yıllarında Moskova'daki Yüksek Komsomol⁵ okuluna dinleyici olarak katılmıştır. 1970-72 yıllarında askerlik görevini subay olarak yapmıştır. Aynı anda Sovyet ordusunda gazete muhabiri olarak çalışmıştır. 1972 yılında Kırgızistan Yayınevinin redaksiyon müdürlüğünde müdür yardımcısı olarak görev almıştır. Sonraki yıllarda Kırgız Radyo Televizyon Komisyonunda, Kırgız Komünist Partisinin Merkez Komisyonunda ve Yazarlar Birliğinde birçok görev üstlenmiştir (R. Yürümez-A. Yürümez, 2017: 586-587).

1974'ten 1983'e kadar Merkez Komisyonunda çalışmayı sürdüren Akmatov, bu süre zarfında yazmayı bırakmamış ve ilk romanı Mezgil'i bitirerek, Rusça olarak bastırmıştır. Kırgız Türkçesiyle bastırmak istese de dönemin şartları buna el vermemiştir (URL-1).

Akmatov'un ilk eşinden üç, ikinci eşinden ise bir çocuğu vardır. İkinci eşinden olan kızı Munabiya, henüz 17 yaşındayken trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra içine kapanan Akmatov, bir süre sonra ağır bir şekilde hastalanmıştır. (URL-2).

³ Isık Göl sınırları içerisinde yer alan köy.

⁴ Çeşitli teknik bilgilerin ve uygulamalı fen derslerinin öğretimine ağırlık veren okul.

⁵ Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gençlik yapılanması. Erkek üyelerine "Komsomolets", kadın üyelerine "Komsomolka" denir. Tam adı Leninist Genç Komünistler Birliği'dir. Sovyetler Birliği'nde en etkili politik gençlik örgütüdür.

Birçok önemli eseri kaleme alan Akmatov, 14 Eylül 2015 tarihinde hayatını kaybetmiş ve kızı Munabiya'nın yanına defnedilmiştir (URL-3).

2.2. Edebî Kişiliği

Akmatov, ilk olarak 1974 yılında *Боз улан* “Delikanlı” adını verdiği öykü antolojisini çıkarmıştır (Akmataliyev vd., 2017: 665).

Genç yazar, *Алатоо Кары* “Aladağ Karı”, *Ак Жарык* “Beyaz Işık” ve *Газик* “Gazik” gibi öykülerinde kullanmış olduğu özgün üslubu, dilinin akıcılığı ve öykülerinin ilginç olması sebebiyle dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır (Akmataliyev vd., 2017: 665).

Эки сан өмүр “İki Satır Ömür” adlı eseri ilk önce 1978 yılında “Ala Too” adlı dergide Kırgız Türkçesiyle, ardından Moskova’da “Roman Gazeta” adlı dergide Rusça olarak basılmıştır. Bu eser *Nikolay Ostrovskiy Ödülü*⁶’ne aday gösterilmiştir (Akmataliyev vd., 2012: 5).

Yazarın *Меzzил* “Zaman” romanı (1978), Kırgız Sovyet edebiyatının iyi dönemlerinde, Kırgızistan Yayınevi tarafından basılmış ve ilgiyle karşılanmıştır (Akmataliyev vd., 2017: 362). Akmatov, bu eserinde Kırgız edebiyatındaki en iyi şahıs kadrosunu oluşturmuştur. Bunlar: Kızıtuabas, Koşoy, Krasin, Şatman, Külçoro, Kükük Zeynep, Bekniyaz vb. (Akmataliyev vd., 2012: 6). Hatta bu eser 1982 yılında *Toktogul Satılganov Devlet Ödülü*⁷’ne aday gösterilmiştir (Akmataliyev vd., 2012: 7).

Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Rusça ve İngilizce olarak da yayımlanan “Zaman”, çok geçmeden Komünist Partinin radarına girmiş ve “Ruslara karşı” iddialarıyla eleştirilmiştir (Akmataliyev vd., 2012: 7). Yıllar boyunca “Zaman” romanı hakkında sayısız makaleler, eleştiriler, yüksek lisans ve doktora tezleri yazılmıştır (Akmataliyev vd., 2012: 6).

Sonraları “Zaman” romanından esinlenerek *Жашоо үчүн жан берүү* “Yaşam İçin Can Vermek” adlı senaryo kaleme almış ve bu senaryo Cali Soodanbek yönetmenliğinde uzun metrajlı film olarak çekilmiştir (Akmataliyev vd., 2012: 7).

Tölgön Kasımbekov’un bu romanla ilgili görüşleri şu şekildedir: “...Zaman’ın maksatlı, ideolojik temelli, devletin çıkarları doğrultusunda atılmış ve devletin gereklerine göre çözümlenmiş ciddi bir adım olduğunu ve Kırgız edebiyatının önemli bir keşfi olduğunu düşünüyoruz” (“Kırgızstan Madaniyatı” gazetesi, 25 Nisan, 1979).

Мунабия “Munabiya” (1982) ve *Күндү айланган жылдар* “Güneşin Etrafında Dönen Yıllar” (1988), 80’li yılların ruh haliyle kaleme alınmış eserlerdir (Akmataliyev vd., 2012: 7).

Edebiyat severler tarafından “Ala Dağın Romeo ve Juliet’i” olarak anılan (Akmataliyev vd., 2012: 7) “Munabiya” uzun öyküsü sadece kaderin karmaşıklığından, yaşadığımız bu hayatın eşsiz ve emsalsiz olduğundan ve ne olursa olsun insanın içindeki ruhun asla teslim olmayacağından bahsetmekle kalmamış, bununla beraber temelinde derin bir psikolojik durumu, dramatizmeyi ve anlaşılması güç bir felsefeyi barındırmaktadır.

Bu uzun öykü daha sonra bir televizyon filmine ve “Tunguç” tiyatrosunda mükemmel bir dramaya dönüştürülmüştür (Akmataliyev vd., 2012: 7).

Aynura Urmatova’nın “Munabiya” adlı kadın karakter ile ilgili görüşleri şu şekildedir: “...Munabiya, Kırgız edebiyatındaki en iyi hazırlanmış kadın karakterdir” (Akmataliyev vd., 2012: 7).

⁶ SSCB’de genç yazarlara verilen teşvik ödülü.

⁷ Kırgızistan’ın çok etnikli kültürünün zenginleşmesine ve yakınlaşmasına büyük katkı sağlayan, güçlü bir estetik ve eğitimsel etkiye sahip olan ve geniş çapta tanınan edebiyat, sanat ve mimarlık alanlarında en iyi eserleri ortaya çıkaran kişilere verilen teşvik ödülü.

Күндү айланган жылдар “Güneşin Etrafında Dönen Yıllar” ise Sovyet dönemi ideolojisine bir eleştiri, toplum ve insan üzerine felsefi ve hümanist bir fikir yürütme olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda İlk Kırgız entelektüel tiplerini burada görmekteyiz. Zaman romanında görülen milliyetçilik konusu burada daha da derinleşmektedir.

Abdikadir Sadıkov’un bu eserle ilgili görüşleri şöyledir: “Güneşin Etrafında Dönen Yıllar” eseri, yazarın kendisine ne hissettiriyor bilmiyorum, bizim değerlendirmemize göre o ‘Zaman’ eserini tüm yönleriyle geride bırakmıştır. Kısa felsefi romanların arasında zengin fikirleri ve keskin sorunları olan ve zamana ayak uyduran bir eser” (“Kırgızistan Madaniyatı” gazetesi, 8 Kasım, 1990).

Kaleme almış olduğu *Ажырашуу түнү* “Ayrılma Gecesi” (1986) adlı senaryosu konusu bakımından uygun bulunmayarak “partiye karşı” iddialarıyla ağır eleştirilere maruz kalmış ve sahnelenmesi engellenmiştir (Akmataliyev vd., 2012: 7).

1986 yılında *Мезгил* “Zaman” romanından esinlenerek *Жаралуу үчүн өлүм* “Yaratılış İçin Ölüm” ve *Белый табун* “Beyaz Sürü” adlı senaryoları kaleme almıştır (URL-4).

1987 yılında “Munabiya” adlı uzun öyküsünü temel alarak yine “Munabiya” adını verdiği iki perdelik bir tiyatro eseri kaleme almıştır.

1998 yılında *Миң бир күн* “Bin Bir Gün” kitabı, yeni Kırgız tarihini konu edinen ve belgesel-olgusal materyaller temelinde kaleme almış olduğu tarihî-biyografik eserdir (URL-4).

Kaleme almış olduğu *Азамтыгым, Арманым* “Özgürlüğüm, Derdim” dramı, 2001 yılında Kırgız Millî Dram Tiyatrosunda sahnelenmiştir (Akmataliyev vd., 2017: 362-363).

Aytmatov’un bu oyunla ilgili görüşleri şu şekildedir: “Bu oyun gerçek bir vatanseverlik eseridir. Bu tür eserlerin yaratıcısı olan Kazat’ın büyük bir yazar olması tesadüf değildir” (Akmataliyev vd., 2017: 376).

Eskiden düzyazı yazarı, senarist ve oyun yazarı olarak bilinen Kazat Akmatov, 2003 ve 2004 yılları arasında çocuklar için *Жаңы тамсилдер же притчи нового века* “Yeni Masallar veya Yeni Yüzyılın Meseleleri” başlıklı üç kitaptan oluşan bir koleksiyon çıkararak kendisini öykü anlatıcısı olarak göstermiştir (URL-4).

Архам “Arhat” 2005 ve 2007 yılları aralığında üç cilt olarak basılmıştır. Roman, *Toktogul Satılganov Devlet Ödülü*’ne layık görülmüştür ve birçok dile çevrilmiştir. Basıldığı gündünden itibaren bu roman hakkında birçok kişi tarafından makaleler yazılmış ve kimileri tarafından eleştirilirken kimileri tarafından övgüyle bahsedilmiştir (Akmataliyev vd., 2012: 9-11).

Arhat romanı, adaletsizliğin hüküm sürdüğü bir toplumda, daha doğmadan adaletsizliklerle karşı karşıya kalan bir çocuğun, adaleti bulmak ve onu kalıcı kılmak için verdiği mücadeleyi konu edinmektedir. Biz, okurlara *Adilet*, *Mani Yaso*, *Milarepa* adlı ana kahramanlar aracılığıyla insanoğlunun evren ve evrensel akıl ile bağlantısını, insanoğlu ruhunun gücünü ve olasılıkların astral dünyayla ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır.

Okullarda, üniversitelerde, gazetelerde, radyoda ve haber ajanslarında bu eser birçok defa tartışılmıştır (Akmataliyev vd., 2012: 9).

Aytmatov’un bu romanla ilgili görüşleri şu şekildedir: “...Arhat’ın gerçekten de Kırgız edebiyatına bir yenilik getirdiğini ortaya koymuş olduğu meselelerden anlıyoruz. Yazarın anlatım kabiliyeti, şahıs kadrosunun gerçekçi olması ve kişilerin iç dünyasında var olan, “ben” denilen çok zararlı egonun eserin temel unsuru olarak özellikle araştırılması, bu gerçekten de edebiyattaki bir yenilik, önceleri hiç görülmemiş bir olgudur...” (Akmataliyev vd., 2012: 10-11).

Yazarın 2013 yılında kaleme almış olduğu *Эрика Клаустун 13 кадамы* “Erica Claus’un On Üç Adımı” adlı kitabı Elizabeth Adams tarafından Rusçadan İngilizceye çevrilmiş ve Londra’da yayımlanmıştır (URL-5).

3. Munabiya

3.1. Öyküde Şahıs Kadrosu

Öyküde adı verilmeyen kahraman, Canuzak’ın en büyük erkek evladıdır. Öyküde hem asıl kahramanlardan biri hem de öykünün anlatıcısı konumundadır. Kahraman; şehirde yaşayan, durumu iyi olan bir memurdur. İçe dönük, suskun, sorgulayan ve son derece duygusal bir yapıya sahiptir. Kırklı yaşlarında, gömlek, atkı ve palto giyen bir karakterdir. Memur tipli ve değişen, gelişen, karmaşık bir kişiliğe sahiptir.

Canuzak, Şaarkan’ın eşi, anlatıcı kahramanın babasıdır. Öyküde asıl kahramanlar arasında yer almaktadır. Canuzak, köyde yaşayan ve kuyumculukla ilgilenen durumu iyi bir karakterdir. İçe dönük, sessiz, sakin, merhametli, sabırlı ancak öfkelenildiğinde gözü hiçbir şeyi görmeyen bir yapıya sahiptir. Altmışlı yaşlarda, uzun boylu, zayıf, sakalı düzgün, bakımlı ve temiz giyinen birisidir. Köylü tipli ve değişen, gelişen, karmaşık bir kişiliğe sahiptir.

Şaarkan, Canuzak’ın eşi ve anlatıcı kahramanın annesidir. Öyküde asıl kahramanlar arasında yer alır. Şaarkan köyde yaşayan herhangi bir işle meşgul olmayan ev hanımıdır. Dışa dönük, hakkını savunan, sözünü esirgemeyen, öfkeli, sinirli, dediğim dedik, tuttuğunu koparan, ama aynı zamanda da çocukları için sabırlı olan bir yapıdadır.

Munabiya, Canuzak’ın aşk yaşadığı bir kadındır. Öyküde asıl kahramanlar arasında yer alır. Munabiya, köyde yaşayan herhangi bir işle meşgul olmayan bir ev hanımıdır. İçe dönük, hakkını savunamayan, suskun, sabırlı ve merhametli bir yapıdadır. Başına siyah şal örten, uzun etekli siyah bir elbise giyen, uzun parmaklı ve vücut hatları ince bir kadındır. Köylü tipli ve değişen, gelişen, karmaşık bir kişiliğe sahiptir.

Asılbek, Canuzak’ın erkek kardeşi, anlatıcı kahramanın amcasıdır. Öyküde asıl kahramanlar arasında yer alır. Asılbek, önceleri bölgesel olarak çalışmalarda bulunan bir memur, sonraları ise köye dönerek muhasebecilik ve çiftçilikle uğraşan bir karakterdir. Akıllı, çalışkan, dışa dönük, değişken fikirlere sahip olan, mahzun, zamanında çok içki içtiği için mide rahatsızlığı yaşayan birisidir. Önceleri şehir, sonraları köylü tipli olan ve değişen, gelişen, karmaşık bir kişiliğe sahiptir.

Acike, Asılbek’in eşidir. Öyküde asıl kahramanlar arasında yer almaktadır, aynı zamanda yönlendirici bir yapıya sahiptir. Acike, köyde yaşayan bir ev hanımıdır. Dışa dönük, sözünü esirgemeyen, öfkeli ve sinirli bir yapıdadır. Başörtüsü kullanan, tombul vücutlu bir kadındır. Köylü tipli ve düz/yalınkat kahramandır.

Konokbay; köyün ileri gelenlerinden, ileri görüşlü bir karakterdir. Öyküde yardımcı kahramanlar arasında yer almaktadır, aynı zamanda yönlendirici bir yapıya sahiptir. Konokbay, köyde yaşayan ve saygı duyulan bir kişiliğe sahiptir. Dışa dönük, örf ve âdetlere bağlı, sözünü esirgemeyen, şefkatli bir yapıdadır.

Son olarak akrabalar, bir grup köylü, birkaç aksakal ve birkaç çocuk fon karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. Öyküde Olay Örgüsü

Öykü, adının verilmediği, her şeyin merkezinde bulunan ve anlatıcı konumunda olan başkahramanın, kim tarafından yazıldığı belli olmayan bir mektup almasıyla başlar. Mektupta annelerinin vefatının ardından babalarını köyde yapayalnız bıraktıkları ve sahip çıkmadıkları yazmaktadır. Okuduklarına sinirlenen ve öfkelenen kahraman, hemen köye gitmek üzere yola koyulur, yol boyunca düşüncelere dalar. Bir süre sonra sakin bir kafayla düşündüğünde mektupta yazanlara hak vererek “*Hakikaten de annemi toprağa vereli neredeyse üçüncü yıla*

girecektik ve o zamandan beri babam köydeki ıssız evde yapayalnız yaşıyor” (Çelik, 2021: 34) diyerek hayıflanır ve hatalı olduklarını anlar.

Daha sonra suçluluk duygusundan kurtulmak için *“Zavallı olan kişi zorlandım, sıkıldım diye haber göndermez mi?”* (Çelik, 2021: 34) diye söylenerek kendince suçu babasına yüklemeye çalışır. Köye doğru yaklaştıkça heyecanlanmaya başlar, söze nerede başlayıp nerede bitireceğini ve babasını şehre nasıl götüreceğinin hesabını yapar. O arada köydeki akrabaların babası Canuzak’ın şehre götürülmesi ve orada dul birisiyle evlendirilmesi hakkında yaptıkları konuşma aklına düşer, ardından nedendir bilinmez birdenbire babasının gizli aşk yaşadığı Munabiya adlı kadın aklına düşer. Babası ile Munabiya’yı baş göz etme fikri onu düşündürmeye başlar. Ancak daha sonra vefat eden annesi Şaarkan’ın o kadını hiç sevmediği ve onun için *“O cadı karı bizim iyiliğimizi istemez. O sinsi evimizin betini, bereketini kaçırdı!”* (Çelik, 2021: 34) diye söylendiği zamanları hatırlar.

Yol boyunca eski anıları hatırlayan kahraman, kısa süreli de olsa babası ile Munabiya’yı baş göz etme fikrinden uzaklaşır. Geçmiş yılların birinde bir düğün esnasında Munabiya ile Şaarkan hunharca kavga ederler, bunu gören kahraman çocuk aklıyla sinirlenerek Munabiya’yı bir anda itekler ve büyük bir iş başarmış olduğunu düşünür. Orada bulunan kadınların tamamı Şaarkan’ın tarafını tutar ve kahramanın bu yaptığını desteklerler. Munabiya ise genç ve güçlü olmasına rağmen karşılık vermez. Daha sonra bu kavga bir mumun sönmeye gibi bir anda sonlanır, çünkü Canuzak kavgayı fark ederek koşup gelmiş ve üçünü birden kırbaçlamıştır. Kırbaacı yiyen Munabiya, Şaarkan ve oğlu dört bir yana kaçar. Korkudan hızla eve kaçan kahraman, bahçedeki ahırın dibine saklanır, ardından Canuzak eve gelir ve elindeki gümüş başlı kırbaacı dizinde ikiye bölerek ocağa atar. Canuzak aslında sinirli ve öfkeli birisi değildir, ancak kırk yılda bir olsa da öfkeli olduğunda gözü hiç kimseyi görmez. Bu olayın ardından Şaarkan birkaç gün eve gelmez, Canuzak ise sanki hiçbir şey olmamış gibi her zamanki işiyle meşgul olmaya devam eder. Birkaç günün sonunda herkesin siniri yatışınca Şaarkan ortaya çıkar ve eve döner. Eve gelir gelmez bahçeyi toparlayan Şaarkan daha sonra direkt imalathaneye geçer, önce oğlunu oradan çıkarır ve ardından kapıyı örter. Kısa süreli bir bağırma ve tartışma yaşanır. Sinirli yatışmış olan Canuzak, altın küpelerin konusu yeniden açılınca küplere biner ve elinde ne varsa Şaarkan’a fırlatır, Şaarkan bir süre sonra omzunu ovalayarak imalathaneden ayrılır.

Yaşanan bu acı olayları hatırlayan kahraman, farkında olmadan eve çok yaklaşmıştır. Eve gitmektedir ama bir yandan da evin içinde annesi yokken o evin hiçbir anlamı olmadığını düşünmektedir. *“...Belki şimdi Munabiya buradadır. Şimdi buranın sahibi odur...”* (Çelik, 2021: 36) diyerek tahminde bulunmaktadır. *“Pencereleri mavi boyalı, mavi verandalı, her bir tahtası eğri çakılmış olan”* (Çelik, 2021: 36) diyerek betimlediği büyüdüğü evin şimdilerde ona ne kadar yabancı olduğunun farkına varır. Hatta bir ara yine eskisi gibi annesinin çiçekli elbisesi ve siyah mestleriyle merdivenlerde görünmesini hayal eder. Evin önüne gelen kahraman, duyduğu çekiş sesleri üzerinden arabadan iner inmez direkt olarak babasının çalıştığı imalathaneye girer, oğlunu gören babasının yüzünde bir tebessüm belirir. Babasını mutlu, yüzüne renk gelmiş, gözlerine nur inmiş şekilde gören kahraman çok şaşırır, çünkü onu daha önce hiç böyle görmemiştir. Babasını çok özleyen oğlu ona sarılmak ister hatta babasından da aynısını bekler ama ne yazık ki bu gerçekleşmez. Bir süre sonra sanki baba-oğul ilişkisi yoluna girer gibi olur ve sohbete başlarlar. Kahraman, babasını şehre davet eder, Canuzak hiç oralı olmaz, hatta bu teklife biraz da kızar. Ufak da olsa karşılıklı bir tartışma yaşanır.

Yaşanan küçük bir tartışmanın ardından iki taraf da memnuniyetsiz bir şekilde dururken bir anda avluya kahramanın yengesi Acike girer. Girer girmez hemen avluyu toparlar ve süpürür. Yengesinin bu hallerini gören kahraman, bunca zamandır demek ki babasına yengesinin baktığını, onun evi temizleyip, düzenlediğini düşünür. Acike çay koymak için işe koyulur ama ne kap kacağı ne de ateşi yakacak kibriti bulabilir. Yengesi ne çayı ne de başka bir şeyi bulamayınca anlar ki bunları yapan o değil, birden aklına Munabiya gelir ve tüm bunları onun yaptığını düşünür. Acike’nin bu asi tavırlarını gören Canuzak sinirlenmeye başlar ve bir süre sonra *“içmiş kadar oldum, gelin hanım!”* (Çelik, 2021: 38) diyerek bir şey yapmaması

gerektiğini anlatmaya çalışır. Tüm bunlara rağmen söz dinlemeyen Acike aramaya devam eder, bunu gören Canuzak sinirlenir, bağırır ve en sonunda semaveri içindeki kaynamış suyuyla birlikte kapıdan dışarıya fırlatır. Sonra da kapıyı çarparak çıkar gider. Acike bu tavırlara bir karşılık vermez.

Kahraman bu karmaşık olaylar sonucunda şaşkına döner ve yengesine hesap sormaya kalkar. Yeğenin bu tavrı karşısında Acike sinirlenir ve “*Kırk yaşına geldin. Neden babanın bu durumunu hâlâ bana soruyorsun, ha?*” (Çelik, 2021: 39) diyerek azarlar. Bununla kalmayıp “*Siz şehirdeki paşazadeler niye bir kere olsun gelip babanızın durumunu sormuyorsunuz! Yoksa küçük çocuk musunuz hâlâ? Ya da sizin için babanızın bir önemi yok mu?*” (Çelik, 2021: 39) diye söylenerek ortamı germeye başlar. Yeğenin karşılık vermediğini gören Acike biraz daha ileri giderek annesinin ölürken “*Şu Munabiya’ya Tanay sülalesinden kimsenin kapısına adım attırmayın.*” (Çelik, 2021: 39) diye vasiyet verdiğini söyler. Yeğenine babasını köyden götürmesi gerektiğini, kendilerinin ona sahip çıkamaz olduklarını ve ne yaparlarsa yapsınlar Munabiya’nın geceleri gelip babasının koynuna girmesini engelleyemediklerini anlatmaya çalışır.

Tüm bu anlatılanlar karşısında sessiz kalan ve buna bir cevap bulamayan kahraman, konuyu değiştirmek için amcası Asılbek’in nerede olduğu sorar ve onun evine ziyarete gider. Yolda giderken Acike yengesinin her tavrıyla, mimik ve hareketleriyle annesi Şaarkan’a ne kadar çok benzediğini düşünür. Diğer yandan da annesinin vasiyet meselesi aklını meşgul eder. Eve gittiğinde amcasının çapa yapmaktan bitkin düştüğünü ve dinlenmekte olduğunu görür. Onu gören amcası yerinden doğrulur ve gülümser. Kahraman amcasına midesinin nasıl olduğunu sorar, amcası ise bir değişiklik yok dercesine yara olan yerinin üzerinde avucunu özenle gezdirir. Asılbek çok içki içtiği için midesinden rahatsızdır ve bu hastalık onu bitkin düşürmektedir. Önceleri bölge hizmetlerinde bulunan Asılbek, şimdilerde köyüne dönmüş ve çiftçilikle uğraşmaktadır. Kahraman çok geçmeden hemen asıl konuya girer ve amcasına Munabiya’yı sorar, Asılbek ise “*kendi halinde bir kadın*” (Çelik, 2021: 78) diyerek geçiştirir. Ancak bu cevap kahraman için yeteri kadar açıklayıcı olmamıştır. Hemen babasını amcası Asılbek’e şikâyet etmeye başlar, ancak yine beklediği cevabını alamaz. Asılbek, abisi Canuzak’ın rahatsız edilmek istemediğinin, 20 yıldır durdurulamadığının ve bu saatten sonra da kimsenin durduramayacağını farkında olarak bunu yeğenine anlatmaya çalışır. Yeğeni konuyu devam ettirmeye ısrar edince Asılbek kaşlarını çatarak bu durumdan rahatsız olduğunu göstermeye çalışır. Bu tavırlar üzerine kahraman oradan ayrılır.

Asılbek amcasının yanından ayrılan kahraman, henüz yeni karanlığın çökmüş olduğu bir zamanda yolda ilerleyip evin önüne gelir, ancak babasıyla yüzleşmeye cesareti olmadığı için arabasına geçer ve oturur. Orada bir süre derin düşüncelere dalar, olanlara anlam veremez, doğruyu yanlış ayırt edemez bir hâldedir. Tam o sırada evin kapısı açılır, babasının küçük avlunun kapısından çıkıp gittiğini görür. Kahraman, babasının Munabiya’ya gittiğini düşünür ancak olaylar görüldüğü gibi değildir. Bir süre göz takibi yaptıktan sonra babasının Munabiya’ya değil, Munabiya’nın babasına geldiğini ve babasının onu yolcu etmek için kapıya çıktığını anlar. Tam o sırada yine Acike ortaya çıkar ve “*Gördün mü evladım, söylemiştim sana! İşte böyle geceleyn bile bizim huzurumuzu bozuyor! Ey Munabiya, şu çocuktan utansan bari!*” (Çelik, 2021: 79) diye söylenerek yine Munabiya’yı hedef tahtasına koyar.

Bu yaşananların ardından kahraman, yengesini oradan gönderir. Babasının avluya geldiğinde kucağında yıkanmış temiz kıyafetleri görür ve onun bakımlı olmasının nedenini anlar. Canuzak, “*Şu yengene bir haftadan beri şunları yıka diyorum ama o hiç oralı bile olmuyor*” (Çelik, 2021: 80) deyince kahraman bir kez daha yengesinin aslında görüldüğü gibi olmadığını anlar. Babasıyla birlikte eve giren kahraman yemek yedikten sonra babasının tek başına yatak hazırladığını görünce bu durumun Kırgız geleneklerinde çok ayıp olduğunu bilir ve bu acı duruma içten içe üzülür. Kahramanın uyumaya niyeti yoktur, babasıyla hesaplaşmak ister. Çok uzatmadan babasına annesinin vasiyetini sorar. Babası Canuzak ise pek oralı olmaz.

Sorusunu tekrarlayan kahraman bir cevap bekler. Ama babası cevap vermeyerek yüzünü pencereye döner ve sessizce bekler.

Canuzak, biraz zaman geçtikten sonra ölen eşinin vermiş olduğu birkaç vasiyeti anlatmaya başlar, ancak kahramanın duymak istediği vasiyeti dile getirmez. Annesinin “*Kırkım çikana kadar çocuklarım ve eşim yasımı tutsunlar...*” (Çelik, 2021: 80) diye vasiyet verdiğini yengesinden öğrenen kahraman çok üzülür ve babasına bunu niye o zaman söylemediniz diye kızar. Çünkü Şaarkan’ın evlatları anneleri öldükten üç gün sonra şehre dönmüşlerdir. Karşılıklı kısa bir tartışmanın ardından Canuzak arkasını döner ve yatar. Kahramanın durmaya niyeti yoktur, hemen babasının başına gider ve beklemeye başlar. Bununla kalmayıp babasını rahatsız etmek için burnunu çekip, sertçe boğazını temizler. Bunu duyan Canuzak yavaşça yerinden doğrulur ve “*Sen buraya beni sorgulamaya mı geldin?*” (Çelik, 2021: 80) der öfkeli bir şekilde ve ekleyerek “*Herkes bitti sıra sende mi, beni niçin rahat bırakmıyorsunuz? Ölüp gidersem rahata ereceksiniz anlaşılabilir!*” (Çelik, 2021: 80). Kahraman ısrarla annesinin vasiyet konusunu açınca Canuzak daha fazla dayanamayarak “*Annen öyle bir şey söylemedi! Yalan, Acike yengenin uydurması*” (Çelik, 2021: 80) der.

Bunun üzerine kahraman “*Söylemese de annemin isteği Acike yengemin söylediği gibiydi. Sizin onu yerine getirmeniz gerek.*” (Çelik, 2021: 80) diye cevap verir. Bunları duyan Canuzak karşısında onu anlamayan daha doğrusu anlamak istemeyen oğlunu görünce “*O zaman ben öleyim, başka çarem yok! Yoksa sizin gibi aptallar yaşayanların isteklerini hesaba katmıyorlar.*” (Çelik, 2021: 81) der yaşlı gözlerle. Babasını bu şekilde gören kahraman sanki bir düşmanını alt etmiş gibi ertesi gün şehre dönmek üzere yola koyulur.

Bu olaylardan tam üç gün sonra Canuzak hayata gözlerini yumar. Babasının öldüğü haberini telgrafla alan kahraman hemen yola koyulur. Köye vardığında babasının çarşafa sarılmış bedenini evin önüne kurulmuş olan *boz üy*⁸ içinde görünce ağlamaya başlar.

Bir süre sonra sakinleşince gelenlerin yanına gider ve selamlaşır. Orada bulunan akrabaların yüzünden anlamıştır ki Munabiya cenazeye gelmemiştir. Aslında gelip gelmemesi de pek umurunda değildir. Tam o esnada evin başköşesine kurulan köyün ileri gelenleri, kahramanı çağırırlar ve babasının ölürken “*Munabiya’nın cenazeme gelmesine izin verilsin, karalar giyip başımda otursun.*” (Çelik, 2021: 81) diye vasiyet verdiğini açıklarlar. Bunları duyan kahraman çok şaşırır, gözleri fal taşı gibi birden açılır. Söyleyenler köyün ileri gelenleri oldukları için bir karşılık veremez. Bunun üzerine aksakal bir çocuğu Munabiya’yı çağırması için görevlendirir. Tüm akrabalar Munabiya’nın gelmesini meraklı gözlerle beklemeye başlarlar. Olanları duyan Acike’nin cinleri tepesine çıkar ve hemen aksakallıların yanına giderek “*Bu ne demek şimdi, sizin gibi bir aksakal nasıl böyle bir şey yapar! Madem bu kadar hevesliydimiz, yengemin vasiyetini yerine getirmek için neden bu kadar çabalamadınız! Size göre kadının vasiyeti vasiyet değil mi? Şunların yaptığına bir bak!*” (Çelik, 2021: 81) diyerek bağırır çağırır. Onu bu şekilde gören akrabaları ayıplayan gözlerle bakarlar.

Öğleye doğru evin avlusu cenazeye gelenlerle dolmuş taşmıştır. Bir süre sonra Munabiya’nın geldiği duyulur, bunun üzerine herkes merakla kafasını yola çevirir. Munabiya’nın gelişi herkeste farklı bir duygu uyandırmaktadır. Kimisi için namus, kimisi için utanma, kimisi için öfke, kimisi için ise sevinç... Tüm bunları aynı anda yaşayan kahraman yengesinin kavga çıkarmasından korkuyordu. Nedendir bilinmez tam da o esnada inceden bir kar yağmaya başlamış, her yer bembeyaz olmuştur.

Munabiya üzerine yakışan uzun etekli siyah bir elbise ve başına örtmüş olduğu siyah bir şalla avluya girer, şalının sarkan uçlarını uzun parmaklarıyla tutarak göğsüne bastırır. Bunu gören Acike hemen Munabiya’nın yolunu keser, Acike’yi gören aksakallılar öfkeyle “*O akılsız kadına söyleyin yoldan çekilsin, yasa gelen kişinin yolu kesilmez!*” (Çelik, 2021: 82) derler. Bunu duyan Acike’nin kocası Asılбек hemen oraya gelerek karısını oradan uzaklaştırmaya

⁸ Kırgız Türklerinde çadır ev.

çalışır ama Acike bunu engelleyerek Munabiya'nın önüne geçer, tam o esnada Munabiya, Acike'ye sert bir bakış fırlatır, bunu gören Acike suspus olur ve yoldan çekilir. Yolu açılan Munabiya boz üy'e sevdiğinin yanına girer. Munabiya bir süre ağladıktan sonra diğer kadınlara katılarak ağıt yakmaya başlar. İçten ve kalpten ağıt yakan Munabiya'nın sesi diğer kadınlardan bariz bir şekilde ayırt ediliyordur. Bunu duyan herkes onu dinlemek için boz üy'e yaklaşır, kahramanımız da o tarafa dönerek bu ağıta kulak verir. Duyduğu ağıt karşısında daha fazla dayanamayan kahraman, ağlamaya başlar ve gözlerini sıkıcı kapatır.

“Canuzak, yanlışlıkla gelip bu dünyaya,

Canuzak, hayatımız dikenli tel oldu.

Canuzak, birlikte eğlenip gülemeden,

Canuzak, altın gibi ömür ziyan oldu.

Canuzak, yer altına sen gitsen,

Canuzak, ardından ben de gelirim.

Canuzak, yer altında olmasan,

Canuzak, kaygılanıp giderim.

Canuzak, bulutlu gökte olmasan,

Canuzak, bu ömürden vazgeçerim.

Canuzak, görkemli kader (sadece) toz zerresiymiş.

Canuzak, feleğin gücü (daha) büyümüş.

Canuzak, sen gittin (ama) bekle beni,

Canuzak, o dünya bizim için ebediymiş” (Çelik, 2021: 83) diye ağıt yakar.

Ağıt bitene kadar sessizce dinleyen herkesin sırtı bembeyaz kar olmuştur. Yer bembeyaz, ağaçlar bembeyaz, gökyüzü bembeyaz... Bir süre sonra bütün vücudu tere batmış, siyah başörtüsü omuzlarına düşmüş bir şekilde dışarıya çıkan Munabiya, etrafına bakar ve arkasını dönüp evine doğru gider. Bunu gören aksakallı, bir çocuğa *“Hey çocuk, şu kadını geri döndür! Gitmesin, Canuzak'ı son yolculuğuna uğurlasın!”* (Çelik, 2021: 83) der ve bunun üzerine koşarak Munabiya'nın yanına giden çocuk söylenenleri ona iletir ama Munabiya çocuğun kafasını okşayarak yoluna devam eder. Kahraman o zamanlarda Munabiya'nın niçin geri dönmediğine anlam veremez. Sonrasında ise sormak istese de onu bulamaz, çünkü Munabiya ölmüştür. Başlarda etrafındaki kişiler tarafından doldurulan kahraman Munabiya'ya karşı hep düşmanlık beslemiştir, onu ve babasını anlamamıştır, anlamak işine gelmemiştir. Sonraları ise cenaze esnasında tanık olduğu duygu dolu ve tamamen gerçek olayların ardından babasına ve Munabiya'ya anlam verir, onlara saygı duyar. Hatta onu annesi gibi görür, ancak ne yazık ki her şey için çok geçtir.

3.3. Zaman

“Munabiya” öyküsünde üç boyutlu zaman kurgusu görülmektedir. Akmatov, zamanları iç içe geçirerek güzel bir düzen yaratmıştır.

3.3.1. Vaka Zamanı: Öykü öncelikle asıl olayın yaşandığı dönemle başlamaktadır, ardından zaman zaman asıl karakterin eski anıları hatırlamasıyla eskilere gidilmektedir. Sonrasında yeniden asıl olayın yaşandığı dönemlere gelinmektedir. Öyküde çok açık bir şekilde kesin tarih belirtilmiyor, bazı bölümlerde *“sabah, gece, şafak sökerken, öğleye doğru, kış ve bahar”* ifadeleri kullanılıyor. *“...Munabiya sümsüğünü buraya yaklaştırmıyoruz ama o gece gelip babanın koynuna giriyor vallahi de billahi de! Şafak sökerken geri gidiyor. O yüzüstü şıllık, şu yaşlı hâliyle bile utanmadan nasıl da varıyor yanına...”* (Çelik, 2021: 39). Acike,

Munabiya'ya olan nefretini bu ifadelerle dile getirmektedir. Bazı betimlemelerden ise asıl olayların kış aylarında yaşandığı anlaşılabilir. “*Nedendir bilinmez tam da o anda, sessizce, sükûnet içinde gökyüzünden inceden bembeyaz bir kar yağmaya başladı*” (Çelik, 2021: 82). Kahraman, babasının öldüğü günü bu şekilde betimlemiştir.

3.3.2 Anlatma Zamanı: Öykünün anlatıcısı adı verilmeyen kahramandır. Hem öyküden bir karakter hem de öykü anlatıcısıdır. Kahraman, öyküyü şimdiki zaman olarak anlatmaktadır. O an olan olayları, zaman zaman da eski anıları hatırlayarak gerilere geçmiş zamana gitmektedir. Geçmiş, şimdi ve geleceğin bir panoramasını çizmeye çalışmıştır.

3.4. Mekân

3.4.1 Dar/Kapalı Mekânlar

Öyküde dar/kapalı mekân olarak Canuzak'ın yaşadığı pencereleri mavi boyalı, mavi verandalı evi, bununla beraber evin avlusunu ve kuyumculuk işlerinin gerçekleştirildiği imalathaneyi örnek göstermek mümkündür.

İyi bir şekilde betimlenen ev başlarda anlatıcı kahramanın ailesinin içinde yaşadığı mutlu ve sıcak bir yuvayken, sonraları babası Canuzak'ın sergilediği kötü tavırlardan dolayı ruhunu daraltan ve sıkı bir mekâna dönüşmektedir.

Öykünün başından sonuna kadar, hemen hemen birçok diyalog evin avlusunda gerçekleşmiştir. Avlu önce Canuzak ve Şaarkan arasındaki kötü ilişkiye, ardından Canuzak ve Acike'nin atışmalarına tanıklık etmiştir. Dolayısıyla anlatıcı kahraman için ruhunu daraltan mekânlardan birisidir.

Son olarak kuyumculuk işlerini gerçekleştirdiği imalathane iyi bir şekilde betimlenmiş, hatta Canuzak ve Şaarkan'ın sözlü atışmayla başlayıp şiddetle biten olayı, ardından Canuzak ve anlatıcı kahramanın tartışması bu mekânda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla anlatıcı kahramanın gözünde kötü bir izlenim bırakan yer, yine anlatıcı kahramanın ruhunu daraltan mekânlar arasında gösterilebilir. Bunların dışında Asılbek ve Acike'nin yaşadığı evi ve son olarak Canuzak'ın vefat ettiğinde içinde bekletildiği boz üy'ü kapalı mekânlara örnek göstermek mümkündür.

3.4.2 Açık/Geniş Mekânlar

Öyküde açık/geniş mekânlar, dar/kapalı mekânlara göre daha az sayıda görülmektedir. Babasının tavırları sonucu dar/kapalı mekâna dönüşen ev ve avlu bu sefer Acike yengenin evi ve avluyu derleyip toplaması, bir düzene sokması ve yaşanılabilir bir mekâna dönüştürmesiyle açık/geniş bir özelliğe kavuşmasını sağlamıştır. Bunun dışında öyküde açık/geniş mekânlar olarak Çüy⁹ bölgesine bağlı olan *Sokuluk* ilçesini, asıl olayların yaşandığı köyü ve sürekli gelgit yapılan şehri örnek gösterebiliriz.

3.5. Konu ve Temalar

Canuzak ve Munabiya'nın birbirlerine koşulsuz sevgi beslemeleri, ne olursa olsun birbirlerinden vazgeçmemeleri öykünün temelini oluşturmaktadır. Öykünün ses getirmesinin asıl sebebi, konusunun diğer eser konularından farklı olmasıdır. Yazıldığı döneme bakacak olursak; diğer tüm konular dışında orta yaşlı kişilerin duygularını konu almış, ilgileri üzerine çekmiştir.

Okurların kimileri çocukları için sabırlı davranan anne Şaarkan'ın tarafında yer alırken, kimileri aşkından vazgeçmeyen Munabiya'nın tarafında yer almıştır ve kimileri ise her iki tarafı da anlamaya çalışmıştır. Kişileri düşünmeye teşvik etmiş, farklı duygular içine sürüklemiştir.

Canuzak'ın aile mi yoksa aşk mı ikileminde kalması, Munabiya dışında kimse tarafından anlaşılması onu çok yormuş ve derinden üzmüştür. Bu durumu şöyle ifade

⁹ Kırgızistan'ın en kuzeyinde yer almaktadır.

etmiştir: “*Herkes bitti sıra sende mi, beni niçin rahat bırakmıyorsunuz? Ölüp gidersem rahata ereceksiniz anlaşılın!*” (Çelik, 2021: 80). “*O zaman ben öleyim, başka çarem yok! Yoksa sizin gibi aptallar yaşayanların isteklerini hesaba katmıyorlar.*” (Çelik, 2021: 81).

Canuzak ve Munabiya’nın arasında geçen tutkulu aşk, kavuşamama, sadakat ve sonsuz sevgi iyi bir şekilde ele alınmış ve bunlar Munabiya’nın yaktığı ağıt dizelerinde açıkça ortaya konulmuştur.

Aşk ve sevgi temaları yanında zanaatçılık ve aile ilişkileri gibi temalar da ele alınmıştır.

Eserde, kuyumculuk mesleği üzerinde durulmuş, evin bahçesinde yer alan imalathane iyi bir şekilde betimlendirilmiştir. Özellikle kaybolan küpe problemiyle başlayan bu tema, genişletilerek Canuzak ve Şaarkan’ın, ardından Canuzak ve anlatıcı kahramanın tartıştığı yer olarak da karşımıza çıkmıştır.

Anlatıcı küçüklüğünden bu yana anne ve babasının kötü ilişkilerine, şiddetli geçimsizliğine tanıklık etmiş, o kötü günleri şöyle ifade etmiştir: “*Çocuk olsak da annemin babamı suçladığı bu konunun farklı bir anlamı olduğunu hissedebiliyorduk. Çünkü hiçbir şeye tepki vermeyen babam altın küpe sözünü duyar duymaz bozulur, o an eline ne geçerse anneme fırlatırdı.*” (Çelik, 2021: 36).

Anlatıcı öyküde annenin önemine ve annesine olan derin özleme de yer vermiştir. Annesini şu cümlelerle ifade etmektedir: “*Hepimizi annem cezalandırır, yine annemiz affederdi. Bizi şımartan da oydu. Eğer dayak yiyeceksek de yine annemizden yerdik.*” (Çelik, 2021: 36). “*...bu dünyada eşi benzeri olmayan anne şefkatinden tamamen mahrum kaldığımı açıkça fark ettim.*” (Çelik, 2021: 37).

Babasıyla ilişkileri kötü olan, ona özlem duyan anlatıcı, bundan hiç hoşnut değildir. Bu durumu şu cümlelerle ifade etmektedir: “*Bu nedenle babasını çok özlemiş bir çocuk gibi babama tüm şefkatimle yaklaşmak istedim. Babam da keşke böyle yapsa! Yerinden kalkıp beni güzel sözlerle öpse, gözlerime baksın, etrafımda dolansın!*” (Çelik, 2021: 37).

Öyküde ailevi konuların yanında, Kırgız Türklerinin gündelik yaşamlarına ve kültürlerine dair izler de görülmektedir.

Her milletin olduğu gibi Kırgız Türklerinin de bağlı olduğu, yaşatmaya çalıştığı belli başlı inançları bulunmaktadır. İşte ele aldığımız bu öyküde bu inançlara rastlamaktayız. Ana kahramanın köye geldiğinde yengesi tarafından karşılanması ve başının etrafında su döndürülüp, serpilmesi bu inançlara örnek olarak gösterilebilir.

Özellikle vefat eden kişinin ölürken bırakmış olduğu vasiyetin, Kırgız Türklerinin inançlarında son derece önemli olduğuyla ilgili vurgular yapılmaktadır. Bazı bölümlerde bu konuyla alakalı “*Bu hiçbir şeyi takmayan düşünce, vasiyet denen kutsal görevi de halkın ebedî geleneğini de bozup onunla alay eden düşünce ile aynıydı.*” (Çelik, 2021: 79) gibi ifadeler yer verilmiştir.

Bununla beraber Kırgız Türklerinde son derece ayıp olarak görülen, yaşlanmış aile büyüklerinin yalnız ve sahipsiz bırakılmasına da değinilmiştir. Bazı kısımlarda bu konuyla ilgili “*Kırgız toplumunda en ayıp şey bu olmalı; Kimsesiz kalan yaşlı bir adamın uğraşsa da yorganını döşediğini sermemesi!*” (Çelik, 2021: 80) gibi ifadeler yer verildiği görülmektedir.

Vefat eden kişinin arkasından yapılması gereken ritüellere de metin içerisinde yer verildiği görülmektedir. Bazı yerlerde bu ritüellerle ilgili Şaarkan’ın ifadeleri yer almaktadır: “*Kırkım çıkana kadar çocuklarım ve eşim yasımı tutsunlar, gelinler ağıt yakmaya devam etsinler...*” (Çelik, 2021: 80). Bir ölüm gerçekleştiğinde evin önüne boz üy’ün kurulması ve vefat eden kişinin bu çadır ev içinde bekletilerek yanında ağıt yakılması bir diğer örnek olarak gösterilebilir. Öyküde Canuzak’ın cenaze merasiminin iyi bir şekilde betimlendiğini de görmekteyiz.

4. Sonuç

Bu çalışmada, Kırgız edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Kazat Akmatov, hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verilerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Henüz doğmadan hem öz babasını hem de üvey babasını kaybetmiş, babasız büyümüştür. Dolayısıyla röportaj da dikkate alındığında yazarın kendi çocuklarına iyi bir şekilde babalık yapmadığı görülmektedir.

Yazarlığa ilk adımını öykülerle atan ve genelde bu öykülerde kendisine, yaşıyor olduğu hayata ve yaşamayı arzuladığı hayata bolca yer veren Akmatov, sadece kendi hayatına değil, aynı zamanda halkının yaşamış olduğu her durumu eserlerinde ustalıkla işlemiştir. Bunları yaparken de tarihî belgelerden yararlanmış ve bunlardan alıntılar yaparak yazdıklarını desteklemiştir. Bu yazdığı eserler gerek o dönemin gerekse gelecek nesillerin bilinçlenmesinde etkili rol oynamıştır.

Yazarın “Munabiya” adlı uzun öyküsü şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman, mekân ve işlenen konu ve temalar bağlamında değerlendirilmiştir. Öykü, orta yaşlı kişilerin duygularını konu aldığı için 80’li yıllarda yankı uyandıran bir eser olmuştur.

“Munabiya” uzun öyküsü sadece kaderin karmaşıklığından, yaşadığımız bu hayatın eşsiz ve emsalsiz olduğundan ve ne olursa olsun insanın içindeki ruhun asla teslim olmayacağından bahsetmekle kalmamış, bununla beraber temelinde derin bir psikolojik durumu, dramatizeyi ve anlaşılması güç bir felsefeyi barındırmaktadır.

Öyküde şahıs kadrosunun iyi bir şekilde oluşturulduğunu görmekteyiz. Özellikle Canuzak, Şaarkan, Munabiya ve anlatıcı kahraman iyi bir şekilde ele alınmıştır.

Olay örgüsü son derece sürükleyicidir ve her konunun birbiriyle bağlantısı vardır. Yazar geçişleri ustalıkla gerçekleştirmiştir.

Öykülerinde hemen hemen tüm bakış açılarını kullanan Akmatov, bu uzun öyküsünde ise “ben” bakış açısını tercih etmiştir. Ayrıca iç monolog ve diyalog tekniklerinden de yararlanmayı ihmal etmemiştir. Kullanmış olduğu zaman kavramı da tekdüze değildir. Öyküde üç boyutlu zaman kurgusu görülmektedir.

Mekânlara geldiğimizde ise bazı yerlerin çok ayrıntılı betimlendiği görülürken, bazı yerlerin ise üstünden geçildiği görülmektedir.

İnsanları düşünmeye teşvik eden bir konuya sahip olması bakımından önemlidir. Kendine özgü bir derinliği ve felsefesi olan bir yapıya sahiptir.

Tüm bunların yanında Kırgız Türklerinin yaşamlarından ve kültürlerinden kesitler sunduğu görülmektedir. Dolayısıyla dikkate değer bir eserdir.

Kazat Akmatov ülkemizde pek tanınmamaktadır. Dolayısıyla onun ve eserleri hakkında bulunan bilgiler yetersizdir. Bu çalışmamızdaki asıl amacımız Kazat Akmatov’un Türkiye’de tanınmasını, okunmasını ve onun hakkında bilgiler sunan yeni kaynakların ortaya konmasını sağlamaktır.

Kaynakça

Akmataliyev, A. (2012). *Kazat Akmatov*. Bışkek: Turar Yayınları.

Akmataliyev, A. (2017). *Kırgız Adabiyatının Tarihi*. Bışkek: Kut-Ber Yayınları.

Akmatov, K. (2021). Munabiya (1. Bölüm). (Çev. Çelik, G.) *Kardeş Kalemler Dergisi*, Şubat, Sayı: 170, Ankara: Bengü Yayınları.

Akmatov, Kazat (2021). Munabiya (2. Bölüm). (Çev. Çelik, G.) *Kardeş Kalemler Dergisi*, Mart, Sayı: 171, Ankara: Bengü Yayınları.

Artıkbayev, K. (2013). *XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi*. (Çev. Dıykanbayeva. M.) Ankara: Bengü Yayınları.

Yürümez, R. ve Yürümez, A. (2017). *Kırgız Edebiyatının Oluşumu ve İleri Gelen Yazarları*. Kırgızistan Bişkek: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset, BYR Publishing House.

İnternet Kaynakça

Tarihten Günümüze Kırgız Edebiyatı (2016). Erişim Adresi:
https://www.academia.edu/37459799/1_Tarihten_G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze_K%C4%B1rg%C4%B1z_Edebiyat%C4%B1_2016_docx

Kazat Akmatovdun Uulu Azim (2021). Erişim Adresi:
<https://sputnik.kg/20210613/kazatakmatovdun-uulu-azim-1052851218.html>

Cazuuçu Kazat Akmatov Tuuraluu (2018). Erişim Adresi:
https://24.kg/kyrgyzcha/96673_chon_kazattan_kaytpay_kalsam_atyin_kazat_koy_jazuuchu_kazat_akmatov_tuuraluu/

Demokrat Cazuuçu Kazat Akmatov Düynö Saldı (2021). Erişim Adresi:
<https://www.google.com/amp/s/www.azattyk.org/amp/kazat-akmatov-died-at-74-age/27246238.html>

Uluttuk Adabiyattın Deñgeelin Kötörgön Kazat Akmatov (2021). Erişim Adresi:
<http://ruhesh.kg/ky/dasmiya/1467-muratov-abdikerim/abdikerim-muratov-uluttuk-adabiyattin-degeelin-kotorgon-kazat-akmatov>

Kazat Akmatovdun Kitebi Londondo (2021). Erişim Adresi:
https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_literature/25015641.html

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Üniversitesi Etik Kurulu'nun tarih sayı ve karar..... ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.